

JOHN STEINBECK'TEN "MEKTUPLARDA BİR YAŞAM"

Övgü ile kaygı arasında

Devrimci değişimlerin yaşandığı bir dönemde gelişen yazarlık kariyerinde John Steinbeck'in aldığı tüm virajlar, sanılan aksine ne sadece politik ne de kişisel yaşamına dair kırılmalara dayanıyordu. Bu nedenle eşi Elaine Steinbeck ve yayıncısı Robert Wallsten tarafından, binlerce mektup arasından elenerek oluşturulan "Mektuplarda Bir Yaşam", Steinbeck'in okurlarını en savunmasız ve çıplak hâliyle kucakladığı bir çalışma.

MISRA GÖKYILDIZ

John Steinbeck, ölümünün ellinci yılında kitapları, politik duruşu, sinema ve tiyatro alanında dönemine damga vurmuş eserleriyle yeniden edebiyat gündemine oturdu. Ancak bütün bunlara tezat oluşturacak şekilde gözlerden uzak ve tümüyle üretim odaklı yaşam tarzı, yazdıklarıyla otobiyografik süreçleri arasındaki bağlantıları güçlendiren ve hâlâ merak edilen bir olgu. Hayatı boyunca bu ilintiyi açığa vurmaktan imtina eden, çağdaş birçok büyük yazarın aksine doğrudan kendi hakkında yazmayı ve yaşamını bir anlatı çerçevesine hapsedmeyi reddeden Steinbeck'in mektupları ise o perdedi aralıyor. Kişisel hikâyesi yerine yaşamına damga vuran mekânları ve karakterleri metinlerine konu ederek yetiştiği şartlara, döneme ve çevreye dair bütüncül bir panorama sunmayı tercih eden, insanlarla çok gerçekçi biçimde özdeşleştiğini ve bunun yaşamını zenginleştirdiğini, yazma motivasyonunun da bundan ileri geldiğini keşfeden ve yazın hayatı için bir dönüm noktası kılan bir Steinbeck...

Devrimci değişimlerin yaşandığı bir dönemde gelişen yazarlık kariyerinde aldığı tüm virajlar, sanılan aksine ne sadece politik ne de kişisel yaşamına dair kırılmalara dayanıyordu. Bu nedenle eşi Elaine Steinbeck ve yayıncısı Robert Wallsten tarafından, binlerce mektup arasından elenerek oluşturulan Mektuplarda Bir Yaşam, Steinbeck'in okurlarını en savunmasız ve çıplak hâliyle kucakladığı bir çalışma.

BİR YAZMA EGZERSİZİ

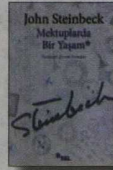
Eline geçen her kâğıt parçasını minicik harflerle bezeyen, yazma disiplinine ölesiye kafa yormuş bir yazarın her gün kaleme aldığı satırlar dolusu mektup, kendisi için bir pratiğe, edebiyat dünyası içinse "John Steinbeck" adında bir lü-

tufa dönüşür. Yazmak onun için mesleki bir uğraş değil, kendini gerçekleştirme yoludur. Kullandığı rahat üslup ve yazım kurallarına ısrarla riayet etmeyi ise yazma işini bir tür sağaltım olarak gördüğünün kanıtıydı. Birikimini satırlara, belirlenmiş sınırlar içerisinde değil, taşkınca dökme eğilimindeydi: "Genellikle, basılsın diye bir şey yazmaya kalkarsan (...) tıpkı fotoğraf çekirir-kenki gibi kasılırsın. Bunun üstesinden gelmenin en iyi yolu, yazdıklarını, tıpkı mektup yazar gibi birine yazmaktır. Ben öyle yapıyorum. Bu, yüzü belirsiz bir kalabalığa bir şey anlatma korkusunu yok ettiği gibi insanı âdeta kendinden kurtararak özgürleştirir" (1956).

Telefonda ya da topluluklar önünde kendini ifade ederken hissettiği yetersizlik hissini belki de sayısız günde onu bulan mektuplarla kapatan Stein-

Çizim: David Levine

beck için yazmak, "ben"ini yitirdiği, yalnızlığa evrilmesini sağlayan bir edimdi. Üniversiteden arkadaşı Webster Street için kaleme aldığı mektubunda şöyle der: "Özellikle senin düzenli yazıya, yazım kurallarını iyi bilmeye, her küçük haylaz virgülü yerli yerinde kullanmaya ilişkin görüşlerine yanıt vermek istiyorum. Sen bunun bir 'biçim' ve bir sanat olduğunu söylüyor, 'basılmış sözcük' ten söz ediyorsun. Ben 'basılmış sözcüklere' ilgi duymuyorum. Yazı ya da baskı diye bir şey olmasa da yazmayı sürdürdüm. Benim sözcükleri yazışım unutulmamaları içindir" (1929).

Başarılı, ün sahibi, kanaat önderi bir yazar olma tutkusu taşımaz Steinbeck.

Steinbeck bir "yazar"dır, bundan başka bir itki onu harekete geçiremez, "Kaleminin zihninin ürünlerinin hıza yetişemeyeceği korkusu"yla durmadan yazar.

O bir "yazar"dır, bundan başka bir itki onu harekete geçiremez. "Kaleminin zihninin ürünlerinin hıza yetişemeyeceği korkusu"yla durmadan yazar. Onaylanma kaygısını, ret mektuplarını, eleştirilme korkusunu hep yeni bir projeye ait eder. Ömrünün sonuna dek birlikte yol alacağı edebiyat ajanları Mavis McIntosh'tan ve Elizabeth Otis'ten aldığı ilk mektup bu nedenle gözünü korkutur. O döneme dek yazdığı ve ardında bıraktığı kitaplarına, birçokunu imha ettiği öykülerine ikilinin duyduğu heyecana ve övgüye anlam veremez. Çünkü ona göre "(...) övgüler bir sanatçı yaratmaz. Tam tersine, sanatçıyı öldürür. Bir insanın en iyi yapıtı, adının duyulması için çaba gösterdiği sıralarda yaratığı yapıttır. Kalabalıkların bir imza için beklediği zamanlar ortaya koydukları değil" (1931).

Üçüncü eşi Elaine Scott'la hayatını birleştirene dek hissettiği ve üretim sürecinin bir parçası kıldığı yalnızlığı ve tamamlanmamışlık hissi, onu çalışmak için kamçılayan unsurlardan biridir: "Eğer kendini ve içinde bulunduğun durumu başkalarının seni tanıdığından daha az tanıyorsan zaten yazamazsın. Yazarlık temelde yalnız kalmaya yazgılı bir iştir ve böyle kabul edilmelidir. Eğer yalnızlığı yok etmeye çalışırsan, ister istemez etkisinin de bir bölümünü yok etmiş olursun" (1933).

Yalnız insanları, nedenleri, yönelleri, değerleri, dürtüleri, sevinçleri, doyumları, kendinden geçişleri, açıklıkla farklı birer yaratık gibi görür fakat onlar toplumun en geniş kesimini temsil eden kalabalıklardır. Kendisini ait hissettiği, metinlerinin temel taşı olan toplumdur bu. 1935'te George Albee'ye yazdığı mektupta kendini tartışmaya tümüyle kapalı biçimde şerh eder: "Benim yazdığım, hep bir arada olan iki şey, (insanın) kendine olan hıncıyla, kendine olan sevgisidir."

Böylece 1940'ların başından itibaren Cennetin Doğusu'nun temasını da oluşturacak konulara yönelir. Karalama kampanyalarından, Yahudi propagandası yapmakla itham edilip komünistlikle suçlanmaktan bıkmıştır. Dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın ilk düzlüğüdür ve kurgusal temalarında politikadan adım adım uzaklaşırken hissettiği insanı yükümlülük, Hitler tehlikesine karşı Roosevelt'i uyarmaya varacaktır. Bu durumu şöyle açıklar: "Bütün dünya şu sıralar hasta. Gelgitlerden oluşan göletlerin barındırdığı gerçekleri anlamak, Stalin ya da Hitler'i ve onların yandaşlarını, Demokratları, kapitalist karışıklığı, siyahi büyülerini anlamaktan daha kolay. Ben de bir şeyler öğrenebilmek için o daha kolay anlaşılır şeylere dönmek istiyorum ve bana temel oluşturacak öğeler arıyorum. Yeni bir dünyanın eskisinin altından boy verdiğine ve yaralı bir tırnağın altında yeni bir tırnağın uzadığına çoktan beridir" >>

» kani oldum" (1939).

ELEŞTİRMENLER NEYİ ELEŞTİRİR?

Eleştiri mekanizmasının hâlâ işlediği bir dönemde yaşayan her büyük yazar gibi kitapları hakkında sürekli yorum yazılan Steinbeck ise eleştirmenlerin metinlerini, mevzu bahis kitaptan ziyade kendilerini ifade etmenin bir aracı olarak kullandığını varsayar. Mavis McIntosh'a yazdığı mektupta Bitmeyen Kavga için sarf ettiği şu sözlerle olası bütün eleştiri oklarını kendine herkesten önce batırıp gardını alır; eleştirilmeye çoğu yazardan daha kapalı olduğunu ve getirilebilecek en sert yorumları öncelikle kendisinin getirmesi gerektiğine dair kuralını da açık eder: "Kitabımı beğenmenizi bekleyemem. Ben de beğenmiyorum. Çok kötü bir kitap. Yalnız okumayı bitirdiğiniz zaman büyük bir düzensizlik içinde korkunç bir düzen bulacağınızı umarım. Öyküler başlayıp bir resim içinde gibi dolanıp duruyor. Yüzer bir görünüş bir yitmekte. Kitap bir türlü sona ulaşmıyor. Bir insanın yaşamı öldüğünde biter, ama sonu gelmez insan hareketinin öyküsünü nerede bitirebilirsiniz?" (1935).

Kitapların satış rakamları eleştirmenler hakkındaki savını doğrularken tavrını altı boş bir tür özgüven nedeniyle değil, piyasa koşullarını yaşamının sonuna kadar eleştirebilmesi ve yayıncılarla kurduğu ilişkilerde maddi çıkarlarını hep arka planda tutabilmesiyle sürdürür: "Eleştirmenlerse kitabın daha en baştan doğru olmadığını, doğaya aykırı ve beğeniden yoksun olduğunu söyler. Doğada yalnızca iki şeye rastlayamazsın. Tekerlek ve iyi bir eleştiri. Her yazarın yaşamında eleştirmenlerin onu yere yıkmaya çalıştıkları bir dönem vardır. Ben işte o aşamadayım... Gazap Üzümleri'nden beri bu böyle."

ÖDÜLLERİN ÇÜRÜTÜCÜLÜĞÜ

Edebiyat ödülleri ve ödül komiteleriyse kurduğu ilişki de Steinbeck'in yazılığa yaklaşımı hakkında fikir verebilir. Geleceğinin muğlak, başarının uzak olduğunu hissettiği 1930'ların ilk çeyreğinden, Nobel Edebiyat Ödülü kazandığı 1960'lara kadar, ödüllerle arasına koyduğu mesafeden ödün vermez. North American Review'a satılan ve 1934'te ona ilk ödülü O. Henry'yi kazandıran 'Katil' öyküsünden, Gazap Üzümleri'nin kurgusuyla onurlandırıldığı ve para ödülünü iade ettiği Pulitzer ve ödüllerin en prestijlisi Nobel'e dek, dikbaşlılığını haklı ve Steinbeckvari gerekçelerle korur. Bir yazarın, metinleri nedeniyle onurlandırılmasının dolaylı olarak o kişiyi emekliye ayırdığını ve yüreklice yeni bir şeyler üretmekten alıkoyduğunu düşünür. Bu onurlandırılmanın yapıtın kendisine değil, kişinin olduğu varsayılan saygın portreye bahsedildiğini, bu payelendirmeden sonra yazarın saygınlık çerçevesine hapsedildiğini, bu durumun özgünlüğü ve kendiliğindenliği yok ettiğini sık sık yineler: "Ödüller çürütücü, yıkıcı olabilir. Ödüllerin çürütücülüğüne direnmek yoksulluğa direnmekten daha zor" (1962).

Yukarı Mahalle, 1935'te Steinbeck'e

Commenwealth Ödülü'nü getirdiğinde kazananın kendisi değil kitap olduğunu, karakterlere ihanet ediyormuş hissine kapıldığını yazar. Fareler ve İnsanlar, 1938'de Critics Circle Ödülü'nü kazandığında da yayıncısına, kazandığı plaketin ancak eritilerek demire dönüştürüldüğünde bir işe yarayacağını ifade eder.

Nobel ise Steinbeck'in korkulu rüyasıdır. Pascal Covici'nin oğluna yazdığı mektupta, ödüllü çağdaşlarının Nobel'den sonraki tutumlarını (Faulkner, Hemingway) kıyasıya eleştirirken Akademi jürisi önünde teşekkür konuşması yapacağını henüz farkında değildir: "Nobel Edebiyat Ödülü'nü almaktan ödüm kopar. Bana öyle geliyor ki bu ödülü alanlar, ödülün sonra ortaya iyi ya da yürekli bir iş koyamamıştır. Ödül onları sanki emekliye ayırmış gibidir. Bilmiyorum, o yazarların artık nasıl olsa işinin bittiğinden midir, yoksa ödül düzeyinde yazmak istediklerinden midir? Acaba amaçlarını mı yitirmişlerdir? Bu duyguların üstesinden gelmek çok zor olmalı. Çoğu da bunu başaramamakta. Belki ödül onları saygın bir kişi yapmakta. Oysa yazar saygın olmaya özenmemeli, saygın olmak yazarın umurunda olmamalı" (1956).

Alt edebileceğine yürekte inansa da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandığı yıl ve sonrası, sırf bu nedenle ara sıra umutsuzluğa kapıldığı bir kaos dönemidir. Nobel'in kendisinde yarattığı hâleti ruhiyeyi, ödülün açıklanmasının ardından dağ gibi yığılan tebrik telgraflarına ve mektuplarına verdiği yanıtlardan birinde şu şekilde açıklar: "İyi bir ödülüdür Nobel. İyi niyetli. İyi kullanılırsa çok değerli. Fakat tehlikeli ve yıkıcı da olabilir. Tanıdığım ve anımsadığım pek çok kişiye ancak bir mezar yazıtı, kimine de sesi boğan, baskı altında tutan ve çarpitan bir pelerin olmuştur. Eğer ölüme hazır olsaydım, bu ödül benim için çok iyi olacaktı. Oysa daha yapacak işlerim var. Ölüme değil eylem çizgisine yakın olduğuna inanıyorum. Eyleme geçecek kişinin işe sağlıklı, çevik ve alçakgönüllülükle başlaması gerek. Bu bence öylesine değerli bir iştir ki hiçbir akademi üyesinin ya da dinamik imalatçısının gözlerinin üstünde olmasını istemem. Malory gibi bir tutukevinde olmayı buna yeğlerim. Çünkü tutukevinde insan kendinden beklenenlerden kurtulmuştur. Belki bu olayı büyütüyorum ama başkaları üstündeki etkilerini gördüm. Bu etkinin belirtilerini kendimde de görmekteyim. En kısa bir sürede eski durumuma dönmeyi ve gerekli olan bilinmezliğe karışmayı umuyorum" (1962).

1968'e dek bitmek tükenmek bilmez tebrik mesajlarına, edebi ve politik eleştirilere ve sağlık sorunlarına göğüs gerekle yaşamını her zamanki gibi sürdürmeye çalışır. Kalemî ödüller ve kendisine atfedilen rollerle sınırlandırılmayan, çalışkan bir yazarın yaşamıdır bu.

Mektuplarda Bir Yaşam, ölümünün elliinci yılında işte bu çabaya nadide bir tanıklık. ■

Mektuplarda Bir Yaşam / John Steinbeck / Çeviren: Sevim Gündüz / Sel Yayıncılık / 512 s.